

การศึกษาเพื่อตอบสนองท้องถิ่น: พัฒนาการ สถานภาพและแนวโน้ม ของอาชีพเกษตรกรรมในประเทศไทย

Serving the Needs of Local Community: Development, Status and Prospects of Vocational Agriculture in Thailand

ประสงค์ ตันพิชัย^{1*} และ ม่วงพรรณ ตระยมงคลกุล¹
Prasong Tanpichai^{1*} and Pongpan Trainmongkolkul¹

Abstract

This research attempted to critically analyze the development, status and prospects of vocational agriculture in Thailand, and to propose policy guidelines corresponding to the changing contexts.

The research procedures began with an extensive documentary analysis on historical as well as contemporary sources on philosophy, concepts, policies, and plans in vocational agriculture and related issues. Interviews with opinion leaders in vocational agriculture further enriched past developments and present status of vocational agriculture. In-depth data on the current status and prospects of vocational agriculture were obtained from students, parents, instructors and administrators in 5 case studies representing institutions with different contexts and historical development.

Findings are summarized as follows :

1. Dated back to the year 2441 B.E.(1898 B.C.), formal agricultural education was first established in primary schools, under the provision of compulsory education. With the vision of the early fore founders, secondary agricultural school was established in 2477 B.E. (1934 B.C.) and marked the beginning of vocational agriculture. Despite the early unpromising attempts, vocational agriculture had been expanded in later decades under the influences of the green revolution and international supports.

2. Vocational agriculture today, with its nationwide network and accumulated resources, remains active in providing educational opportunity for youth from the lower sector of population as well as taking part in local development in agriculture. However, the high time of vocational agriculture, stemmed from the development period of 2520s B.E. (1970s B.C.) has declined. Under the pressure of critically declined enrollment and poor quality of student inputs, colleges of agriculture and technology are gradually forced to move away from its strong agricultural foundation. This phenomenon will have significant impact on future development of most colleges of agriculture and technology. Striving for existence, these colleges have broadened their educational focus to include other more promising vocational programs such as business and computer education. Thus, the trend is moving toward semi-comprehensive vocational institution.

Based on the findings, policy guidelines are proposed to strengthen vocational agriculture, capitalizing on the strong basis of the existing educational institutions. To be more relevant, vocational

---

¹ ภาควิชาอาชีพศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม 73140
Department of Vocational Education, Faculty of Education at Kamphaengsaen, Kasetsart University, Kamphaengsaen
Campus, Nakhon Pathom 73140, Thailand.

* Corresponding author : Tel.0 – 3428 – 1081, Fax. 0 – 3428 – 1081, E – mail address : fedupst@ku.ac.th

agriculture institutions must be responsive to the needs of local communities through teaching, extension, and local-based research. Linkage between formal and non-formal systems of vocational agriculture must also be strengthened.

Key words : agriculture, agricultural education, vocational agriculture

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ สถานภาพและแนวโน้มของการจัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตรกรรมของประเทศไทย และนำเสนอแนวคิดเชิงนโยบายในการจัดการอาชีวศึกษาเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

กระบวนการวิจัยประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสารอย่างลุ่มลึกทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำทางความคิดด้านอาชีวเกษตรกรรม เพื่อให้เห็นภาพของพัฒนาการของอาชีวเกษตรกรรมในระบบโรงเรียนและเชื่อมต่อกับสถานภาพปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้เรียน ผู้ปกครอง อาจารย์ และผู้บริหารในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีซึ่งเป็นกรณีศึกษา รวมทั้งสิ้น 5 แห่ง ที่มีความแตกต่างกันในเชิงบริบทและพัฒนาการของสถานศึกษา

ผลการวิจัยมีข้อสรุปดังนี้

1. การจัดการศึกษาเกษตรเพื่ออาชีพในระบบโรงเรียน เริ่มต้นเมื่อเริ่มใช้โครงการการศึกษา พ.ศ.2441 เป็นต้นมาแต่ไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรม ในปี พ.ศ.2477 ด้วยวิสัยทัศน์ของปรมาจารย์ทางการศึกษาเกษตร นับเป็นการเริ่มต้นของอาชีวเกษตรกรรมอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีการพัฒนาแบบล้มลุกคลุกคลานในช่วงต้น แต่อาชีวเกษตรกรรมก็ได้มีการขยายตัวต่อมาด้วยแรงส่งจากยุคปฏิวัติเขียวและอิทธิพลจากต่างประเทศ

2. ด้วยเครือข่ายสถาบันอาชีวเกษตรกรรมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ กอปรด้วยทรัพยากรทางการศึกษาที่สั่งสมมาจากการพัฒนาในทศวรรษก่อนๆ ทำให้อาชีวเกษตรกรรมในปัจจุบันยังคงเป็นการศึกษาที่ตอบสนองโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนโดยเฉพาะกลุ่มคนระดับล่างของสังคม อีกทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาคเกษตรกรรมในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อาชีวเกษตรกรรมได้ผ่านช่วงเวลาอันรุ่งโรจน์ในยุคการขยายตัวอย่างรวดเร็วในระหว่างทศวรรษที่ 2520 และกำลังเผชิญสภาวะวิกฤติในปัจจุบันด้วยปัญหาการถดถอยอย่างรุนแรงในด้านจำนวนและคุณภาพของผู้เรียน ทำให้มีการขยายจำนวนการผลิตนักศึกษาในสาขาอื่นๆ เช่น บริหารธุรกิจ และคอมพิวเตอร์ศึกษา ส่งผลให้มีแนวโน้มของการปรับแนวทางในการจัดการศึกษาที่เคลื่อนตัวจากฐานเกษตรซึ่งเป็นจุดแข็งเดิมของสถาบันอาชีวเกษตรกรรม อันจะกระทบต่ออนาคตของอาชีวเกษตรกรรมในประเทศไทยอย่างสำคัญ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในระบบอาชีวเกษตรกรรม บนจุดแข็งที่เป็นอัตลักษณ์ของสถาบันแต่ละแห่ง โดยเชื่อมโยงกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในด้านการสอน การบริการวิชาการ และการวิจัยเพื่อตอบโจทย์ท้องถิ่น อีกทั้งสร้างความเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาเกษตรในระบบและนอกระบบอย่างเต็มตามศักยภาพของสถาบัน

คำสำคัญ : เกษตรกรรม การศึกษาเกษตร อาชีวเกษตรกรรม

บทนำ

ปัญหาวิจัยและความสำคัญ

กว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา การจัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรของประเทศ โดยสร้างทรัพยากรบุคคลทางการเกษตรในระดับกลาง ทั้งนี้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสถาบันเทคโนโลยี

ราชมงคล^{1/} เป็นสถาบันหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาทางด้านอาชีวศึกษาเกษตรกรรม โดยมีโครงการเพื่อพัฒนาการอาชีวเกษตรกรรม ทางการศึกษาในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง

^{1/} เป็นสถานภาพเดิมขณะที่ทำการศึกษารื่องนี้ ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อของการปรับสถานภาพ

และได้ผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองการพัฒนาการเกษตรทั้งของภาครัฐและเอกชนจำนวนมาก

ภายใต้แนวโน้มปัจจุบัน การศึกษาเกษตรของนานาประเทศกำลังเผชิญสภาวะที่ท้าทาย อันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ประเทศในภูมิภาคเอเชียได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ของระบบการศึกษาเกษตร และแสวงหาทางออกในเชิงปฏิรูป เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (Mancebo, Perlas, and Tuquero, 2002) สำหรับในประเทศไทยนั้น มีปัจจัย 3 ประการที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาเกษตรระดับอาชีวศึกษา ได้แก่

1) การถดถอยทั้งปริมาณและคุณภาพของผู้เข้าเรียนสาขาอาชีพเกษตรกรรม

2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร และการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาการเกษตร และ

3) การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 3 ของประเทศไทย ซึ่งเป็นการปฏิรูปแบบของศรัทธาระดับการศึกษาและจัดเป็นวาระแห่งชาติ เป็นปัจจัยผลักดันโดยตรงที่ทำให้อาชีวเกษตรกรรมต้องปรับตัว

จากสภาวะที่ท้าทายดังกล่าว จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาพัฒนาการของอาชีวเกษตรกรรมในประเทศไทย และวิเคราะห์สถานภาพที่เป็นอยู่ของระบบการอาชีวเกษตรกรรมของประเทศไทย เพื่อสรุปบทเรียนที่ผ่านมา และใช้เป็นข้อมูลและฐานคิดในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอาชีวเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต อันไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตรกรรมของประเทศไทย โดยวิเคราะห์ย้อนหลังประมาณ 100 ปี

2. เพื่อศึกษาสถานภาพและแนวโน้มของการจัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตรกรรมของประเทศไทย

3. เพื่อนำเสนอแนวคิดเชิงนโยบายในการจัดการอาชีวศึกษาเกษตรกรรม ให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการศึกษาที่หลากหลายซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาชีวเกษตรกรรม ได้แก่ เอกสารเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งสืบย้อนไปตั้งแต่ช่วงต้นของโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย แผนการศึกษา นโยบาย โครงการ และการดำเนินการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาด้านอาชีวเกษตรกรรม เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของอาชีวเกษตรกรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นการวิเคราะห์สถานภาพและแนวโน้มของอาชีวเกษตรกรรม ประกอบด้วย

2.1 การสำรวจสภาพโดยรวมของระบบการจัดการอาชีวศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้นำทางความคิด เพื่อศึกษาทัศนคติเชิงวิเคราะห์วิพากษ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอาชีวเกษตรกรรมทั้งในอดีตและในปัจจุบัน

2.3 การศึกษาภาคสนามในสถานศึกษาเฉพาะราย เพื่อศึกษาสถานภาพจริงของการจัดการอาชีวเกษตรกรรม โดยเลือกศึกษาจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีจำนวน 3 แห่ง ที่เป็นตัวแทนของพัฒนาการที่ต่างกัน และเลือกวิทยาเขตของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจำนวน 2 แห่ง ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ปกครอง และสัมภาษณ์กลุ่มกับ ผู้นำหรือตัวแทนนักศึกษา และศิษย์เก่า นอกจากนี้ยังได้ใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานและเจตคติของผู้เรียน

3. การเปิดเวทีระดมความคิดเห็นในชั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย ผู้วิจัยได้จัดเวทีระดมความคิดเห็น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อสะท้อนความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนการอาชีวเกษตรกรรมของประเทศจากกลุ่มผู้นำความคิดทางการเกษตรทุกภาคส่วน ได้แก่ นักการศึกษาทุกระดับ นักธุรกิจเกษตร นักพัฒนาภาครัฐ และนักพัฒนาจากภาคเอกชน

แหล่งข้อมูลและจำนวนผู้ให้ข้อมูล สรุปใน Table 1

ผลและวิจารณ์

พัฒนาการของอาชีวเกษตรกรรม

อาชีวเกษตรกรรมของไทย มีพื้นฐานจากการจัดตั้งโรงเรียนช่างใหม่ สังกัดกระทรวงเกษตรราภิการในปี พ.ศ. 2447 ซึ่งถือว่าเป็นจุดกำเนิด

ของโรงเรียนเกษตรกรรมเฉพาะทาง โรงเรียนช่างใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกวิชาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้แก่เจ้าหน้าที่ไทยทดแทนเจ้าหน้าที่จากประเทศ ญี่ปุ่น เพื่อผลิตวัตถุดิบสำหรับการผลิตผ้าตามความต้องการในช่วงสงครามโลก

โรงเรียนช่างใหม่ได้ขยายหลักสูตรการสอนให้ครอบคลุมการปลูกพืชชนิดอื่น รวมถึงการสัตวแพทย์ ในชื่อโรงเรียนวิชาการเพาะปลูก ต่อมาได้ร่วมกับโรงเรียนแผนที่และโรงเรียนกรมคลองพัฒนาเป็นโรงเรียนเกษตรราธิการในปี พ.ศ. 2451 ถือเป็นแห่งแรกที่เปิดสอนหลักสูตรทางการเกษตรกรรมเพื่อผลิตบุคลากรสนองความต้องการของหน่วยงานในกระทรวงเกษตรราธิการโดยตรง

เมื่อมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 โรงเรียนเกษตรราธิการถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน และต่อมาย้ายไปสังกัดกระทรวงธรรมการ ทำให้เปลี่ยนแปลงแนวทางจากการเรียนการสอนวิชาเกษตรกรรมในโรงเรียนเฉพาะทาง ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการเกษตรโดยตรง เป็นการเรียนสายอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษาวิสามัญ และมัธยมศึกษาวิสามัญ ในลักษณะหลักสูตรจบในตัวเอง โดยหวังว่าผู้จบการศึกษาจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการศึกษาในโครงการศึกษาต่อๆ มาก็ตาม

การจัดการเรียนเกษตรกรรมตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ได้ยุบเลิกหลักสูตรประถมวิสามัญกสิกรรม โรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรประถมวิสามัญกสิกรรมเดิม จึงได้เปลี่ยนการเรียนการสอนเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงสร้างของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ซึ่งโรงเรียนต่างๆ เหล่านี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเกษตรกรรม สังกัดกรมอาชีวศึกษาในระยะต่อมา

การเปลี่ยนจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม แม่ ใจ เป็นโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมในปี พ.ศ. 2477 น่าจะถือว่าเป็นจุดกำเนิดของการศึกษาเกษตรเพื่ออาชีพอย่างแท้จริง โรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมในระยะแรกมีเพียง 4 แห่งทั่วประเทศ คือที่ แม่ ใจ คอหงส์ โนนวัด และบางกอกน้อยซึ่งเปิดดำเนินการในปีต่อมา (พ.ศ. 2478) รับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมสามัญปีที่ 4 เพื่อเรียนในหลักสูตร 4 ปี ได้รับวุฒิการศึกษาเทียบเท่าผู้ที่จบมัธยมสามัญปีที่ 8 (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522)

เส้นทางของโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมได้พัฒนาต่อเนื่อง เพื่อก้าวไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาทางการเกษตร โดยการยุบรวมและการโอนไปสังกัดกระทรวงเกษตรราธิการ ขณะที่เส้นทางเดินของโรงเรียนประถมวิสามัญ ก็ยังคงอยู่ในสังกัดกรมอาชีวศึกษาเช่นเดิม โดยในปัจจุบันได้พัฒนาในด้านการขยายระดับการศึกษาทางด้านอาชีพ ให้สูงขึ้นจากระดับประถมวิสามัญกสิกรรม จนกระทั่งถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง (ปทส.) ซึ่งเป็นหลักสูตรเทียบเท่าปริญญาตรี และมีสถาบันที่จัดการศึกษาทางด้านอาชีวเกษตรกรรมเป็นหลัก ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจำนวน 48 แห่ง และสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจำนวน 10 แห่ง

ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 นับว่าเป็นช่วงที่มีการขยายตัวมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของการตั้งสถาบันอาชีวเกษตรกรรมเท่าที่ผ่านมา โดยมีการจัดตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรมมากถึง 20 แห่ง ในช่วงเวลาเพียง 3 ปีเท่านั้นเอง ทั้งนี้เป็นเพราะมีแรงส่งทางด้านการเมืองสูงมากในขณะนั้น กอปรกับกระแสความต้องการจากมวลชนที่ต้องการให้บุตรหลานเข้าเรียนในวิทยาลัยเกษตรกรรม เพื่อหวังเข้ารับราชการเป็นเกษตรตำบลในกรมส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว มีอัตราการบรรจุข้าราชการเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2521-2524 ผู้จบ ปวส. มากกว่าร้อยละ 80 เข้ารับราชการ (เจริญ สงวน และ วิจิต, 2528; จงรัก, 2545.)

หลังจากนั้นอัตราการบรรจุข้าราชการชะลอลง ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้ารับราชการได้ ส่งผลให้จำนวนผู้เรียนในวิทยาลัยเกษตรกรรมบางแห่งลดลง จนกระทั่งในปีการศึกษา 2537 กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายเปิดวิทยาลัยชุมชนขึ้นในวิทยาลัยเกษตรกรรม เพื่อให้วิทยาลัยเกษตรกรรมสามารถเปิดสอนสาขานอกภาคเกษตรกรรมได้ และต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ได้จัดทำโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต จึงได้มีจำนวนผู้เรียนในวิทยาลัยเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การพัฒนาการอาชีวเกษตรกรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมากลับ 100 ปี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

1. การผลักดันเชิงนโยบายและความต่อเนื่อง

ความสำเร็จของการศึกษาเกษตรขึ้นอยู่กับการผลักดันในระดับนโยบายของรัฐบาลในระยะ

นั้น ๆ อำนาจทางด้านการเมืองระดับชาติยังคงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาเกษตร

แต่ในอีกด้านหนึ่งนโยบายที่ไม่ชัดเจนและขาดความต่อเนื่อง ส่งผลต่อการวางแผนกำหนดกำลังคนภาคเกษตรกรรมให้เป็นรูปธรรม การขยายจำนวนสถานศึกษาทางด้านอาชีพเกษตรกรรมมีมากเกินไปเกินความต้องการของผู้เรียน ล้วนเกิดจากแรงผลักดันทางด้านการเมือง ก่อให้เกิดผลกระทบซ้ำต่อมา

2. ปฏิวัติเขียวกับอาชีพเกษตรกรรม

กระแสของการปฏิวัติเขียวแพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทยส่งผลกระทบและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเกษตรอย่างมากมา ยานาคารโลกกำหนดให้ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา การพัฒนาประเทศ จะต้องปฏิบัติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ฉบับที่ 1 ซึ่งยานาคารโลกเป็นผู้ชี้แนะแนวทางการพัฒนาระบบการผลิตทางด้านเกษตรได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรจากการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายเพื่อการยังชีพ และการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อตอบสนองตลาดภายในประเทศมาเป็นการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า เน้นการส่งสินค้าวัตถุดิบสู่ต่างประเทศและนำเข้าเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างประเทศ เช่น สารเคมี ปุ๋ย และเครื่องจักรกลการเกษตรต่างๆ (ธัญวา, 2544 และ เดชา, 2546)

การปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย เพราะเหตุว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศไทยไม่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านั้น (สุพาทณี, 2547) ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยพึ่งพิงเจ้าหน้าที่เกษตรของรัฐเป็นสำคัญ ส่งผลให้สถานศึกษาต้องเร่งขยายกำลังการผลิตโดยการเพิ่มจำนวนสถานศึกษาให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐในการสนับสนุนให้มีการขยายตัวทางด้านเกษตรมากขึ้น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานอย่างเอาจริงเอาจัง จัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และให้มีเจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบล ล้วนเป็นปัจจัยของความต้องการกำลังคนที่สูงขึ้นทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวของบริษัทเอกชนที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับธุรกิจเกษตรทั้งบริษัทของคนไทยและบริษัทข้ามชาติต่างมีความต้องการกำลังคนทางด้านเกษตรเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นพนักงานขาย พนักงานส่งเสริมการขาย นักวิจัย เช่นเดียวกัน

การปฏิวัติเขียวจึงเป็นปัจจัยบริบทในภูมิภาคเอเชียที่ผลักดันให้ไทยต้องปรับระบบการศึกษาเกษตรเพื่อตอบสนองของความต้องการกำลังคนภาคเกษตรกรรมแผนใหม่

3. อิทธิพลของแนวคิดการจัดการศึกษาอาชีพเกษตรกรรมจากต่างประเทศ

แนวคิดการจัดการศึกษาอาชีพเกษตรกรรมในโรงเรียนมัธยมแบบประสม (comprehensive school) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำมาปรับใช้ในสถาบันการศึกษาเกษตรเฉพาะทาง และประสบความสำเร็จมากกว่าการจัดอาชีพเกษตรกรรมในโรงเรียนสายสามัญ สำหรับในด้านความช่วยเหลือจากต่างประเทศในระดับอาชีพเกษตรกรรม โครงการเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อพัฒนาอาชีพศึกษานับว่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และผลจากการพัฒนาในครั้งนี้ได้สร้างความพร้อมของวิทยาลัยเกษตรกรรม โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานของสถานศึกษาในโครงการและสถานศึกษาเหล่านี้ได้แยกตัวออกไปจัดตั้งเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลในเวลาต่อมาโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาการศึกษาในระดับอาชีพศึกษาได้ทำอย่างต่อเนื่องและยาวนาน นอกจากโครงการเงินกู้เพื่อการพัฒนาแล้วอาชีพเกษตรกรรม ยังได้รับความช่วยเหลือทางด้านอื่นจากต่างประเทศ เช่น การช่วยเหลือในด้านการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีจากประเทศเยอรมันนี่ เป็นต้น (บุญเทียม, 2545)

โดยสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาเกษตรตั้งเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยเป็นต้นมา ปัจจัยทางด้านวิสัยทัศน์และการผลักดันนโยบายการศึกษาเกษตรของรัฐมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวทางการศึกษาเกษตรเป็นอย่างมาก จากกระแสการปฏิวัติเขียวเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการเกษตรยุคใหม่ และเป็นปัจจัยในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาเกษตรของประเทศไทย แนวคิดและความช่วยเหลือจากต่างประเทศมีส่วนหนุนเสริมต่อการศึกษาเกษตรในไทยให้เห็นเป็นรูปเป็นร่างที่ชัดเจนในปัจจุบัน

สถานภาพและแนวโน้มของอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบัน

1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี (วช.ท.) วิทยาลัยประมง และศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตร รวมจำนวน 48 แห่ง เป็นสถาบันหลักที่จัด

การศึกษาเกษตรทั้งในระดับปวช. และ ปวส. นอกจากนี้ วิทยาเขต 10 แห่ง ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ยังร่วมจัดการศึกษาในระดับปวส. อีกด้วย ในสัดส่วนจำนวนนักศึกษาใกล้เคียงกัน

2. ด้วยวิกฤติในด้านจำนวนและคุณภาพของผู้เรียนในระดับอาชีวศึกษาสาขาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีจึงปรับตัวโดยการเปิดหลักสูตรสาขานอกการเกษตรมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่ชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยมีจำนวนนักศึกษาด้านอื่นสูงขึ้นในวิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี เช่น สาขาบริหารธุรกิจ และคอมพิวเตอร์ศึกษา ขณะที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลก็มีแนวโน้มการขยายตัวในทิศทางเดียวกัน (Figure 2) ซึ่งเป็นสัญญาณบอเหตุของการเคลื่อนตัวจากฐานเกษตรเดิม

3. ทรัพยากรการผลิต

1) ด้วยจำนวนนักศึกษาที่น้อยลง

สัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษาในสาขาเกษตรกรรมจึงต่ำกว่าสาขาอื่น (เกษตร 1:13, โดยรวม 1:34) บ่งชี้ว่าไม่น่าจะมีปัญหาวิกฤติเชิงปริมาณในด้านกำลังคน

2) ทรัพยากรการเรียนการสอนด้านงานฟาร์ม ซึ่งเป็นหัวใจของอาชีวเกษตรกรรมมีการพัฒนาตามงบประมาณที่จำกัด งบประมาณจากโครงการเกษตรเพื่อชีวิต ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นแหล่งเงินสำคัญต่อการจัดการศึกษาระดับปวช. และเกื้อหนุนการจัดการทรัพยากรการศึกษาด้วยการบริหารการเงินของแต่ละวิทยาลัย แต่งบประมาณดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง ผนวกกับงบประมาณที่ลดลง ส่งผลให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีต้องปรับตัวเพื่อการคงอยู่

3) ด้วยสถานภาพของความเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษา และรากฐานการพัฒนาจากโครงการเงินกู้ธนาคารโลกเพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษา (พ.ศ. 2510-2515) ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากร และระบบการเรียนการสอน ดังนั้นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจึงมีความพร้อมมากกว่าวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีในการจัดการศึกษาระดับ ปวส.

4. พันธกิจ

1) วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี

เป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสกับกลุ่มคนระดับล่างของสังคมซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานเกษตรกร โดยเฉพาะในโครงการเกษตรเพื่อชีวิตซึ่งดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539

2) คุณภาพการเรียนการสอนมีแนวโน้มถดถอยลง เนื่องจากไม่สามารถคัดกรองผู้เรียนได้ ทำให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณภาพต่ำลงมาก มีอัตราการออกกลางคันสูงมากในระดับ ปวช. (จบการศึกษาประมาณ 36.75%) งบประมาณที่ได้รับถดถอยตามจำนวนผู้เรียน

3) การวิจัย ยังมีน้อยมากเนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณสนับสนุนและการขาดความรู้ประสบการณ์ในการวิจัยของอาจารย์ อย่างไรก็ตาม ให้ความสำคัญต่อการวิจัยมากขึ้นในฐานะพันธกิจหนึ่งของอาจารย์

4) การบริการวิชาการเกษตรและการเข้าถึงชุมชน เป็นพันธกิจหนึ่งที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่มีแนวโน้มต่ำกว่าเป้าหมาย และขาดความชัดเจนในกลุ่มเป้าหมาย

5) กิจกรรมองค์กรเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย (อกท.) เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าของอาชีวเกษตรกรรม และดำเนินการอย่างต่อเนื่องกว่า 40 ปี แต่เป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์เฉพาะกลุ่มสมาชิกแกนนำที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ มากกว่ากลุ่มสมาชิกทั่วไปซึ่งโดยมากมีส่วนร่วมน้อย

5. ผลผลิต

1) ผู้จบ ปวช. ส่วนใหญ่ (70%) และ ปวส. กว่าครึ่ง (52%) ศึกษาต่อ (ข้อมูลเฉพาะในวิทยาลัยเกษตรฯ) ซึ่งเป็นไปตามค่านิยมของสังคม (Figure 3,4)

2) ผลผลิตส่วนใหญ่ของอาชีวเกษตรกรรมเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคเอกชน (54.5%) มีจำนวนน้อยมากที่รับราชการ (3.3%)

3) คุณภาพของผลผลิตทั้งระดับ ปวช. และ ปวส. อ่อนด้อยลงตามแนวโน้มของผู้เรียน โดยเฉพาะในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีซึ่งไม่มีโอกาสในการคัดกรองผู้เรียน อย่างไรก็ตาม กระบวนการศึกษาซึ่งเน้นภาคปฏิบัติได้หล่อหลอมลักษณะนิสัยที่ดีในเบื้องต้นให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน สะท้อนให้เห็นจากผลการวัดเจตคติของผู้เรียนในชั้น ปวส. ปีสุดท้ายซึ่งโดยรวมมีเจตคติต่อการศึกษอาชีวเกษตรกรรมอยู่ในระดับสูง

ข้อเสนอแนะ

ภายใต้โครงสร้างใหม่ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ควรให้ความสำคัญกับอาชีวศึกษาทั้ง 5 สาขา (ช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปกรรม คหกรรม และเกษตรกรรม) อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสาขาเกษตรกรรมซึ่งยังคงเป็นฐานสำคัญของประเทศ

การปฏิรูปการศึกษา เป็นโอกาสดีที่ทำให้การอาชีวศึกษาได้มีการปรับโครงสร้างของระบบ เพื่อให้การปฏิรูปเกิดผลต่อคุณภาพของอาชีวศึกษามากยิ่งขึ้น แต่ด้วยปัญหาประมาณต่อหัวที่จำกัดตามจำนวนผู้เข้าเรียน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีทั่วประเทศอยู่ในภาวะอ่อนแอลงเพราะได้รับความนิยมน้อย หากไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอจะไม่สามารถคงบทบาทหลักในการผลิตกำลังคนในสาขาอาชีพเกษตรกรรม อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นระดับนโยบายต้องสนับสนุนให้วิทยาลัยเกษตรฯ ภายใต้โครงสร้างของสถาบันการอาชีวศึกษา มีศักยภาพที่จะคงจุดเน้นในการสร้างนักปฏิบัติทางการเกษตร ดังนั้นควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาทางด้านการเกษตรให้เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การวิจัย และการบริการวิชาการ อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็ง

ข้อเสนอระดับนโยบายเพื่อการพัฒนาอาชีวเกษตรกรรม

1. ขยายการผลิตนอกสาขาการเกษตรอย่างระมัดระวัง

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ได้ส่งสมรรถภาพการศึกษากษตรในระดับอาชีวศึกษา มาอย่างยาวนานกว่า 60 ปี และมีความเข้มแข็งของฐานเกษตรเป็นต้นทุน การขยายการผลิตนักศึกษาออกสาขาการเกษตร เช่น สาขาบริหารธุรกิจ สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา และสาขาอื่นๆ จึงควรขยายอย่างระมัดระวัง โดยรักษาความสมดุลระหว่างสาขาการเกษตรกรรมและนอกสาขาการเกษตร ไม่เช่นนั้นวิทยาลัยเกษตรฯจะกลายเป็นวิทยาลัยสหวิชาแห่งใหม่ ซึ่งทำให้จุดเน้นเดิมเบี่ยงเบนไป

2. เน้นความเข้มแข็งเฉพาะด้านอิงท้องถิ่น

ควรหยุดการขยายจำนวนและขนาดสถานศึกษาด้านอาชีวเกษตรกรรม แต่ควรปรับระบบบริหารจัดการ (institutional re-orientating) เพื่อใช้

ศักยภาพที่มีอยู่ของสถานศึกษาให้เต็มที่ เพื่อจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นความเข้มแข็งเฉพาะด้านตามฐานเดิมของวิทยาลัยเกษตรฯ แต่ละแห่งและความต้องการของท้องถิ่น (local-based focus)

3. ขยายการผลิตระดับปริญญาโดยคงเอกลักษณ์

การขยายการศึกษาในแนวคิดให้ถึงระดับปริญญา เป็นสิ่งที่ไม่สามารถปิดกั้นได้ในสายอาชีวศึกษา แต่ควรมีทิศทางที่ชัดเจนว่าเป็นการผลิตเพื่อเป้าหมายที่ต่างจากการผลิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย โดยมีข้อเสนอสำหรับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ดังนี้

- 1) ระดับ ปวช. เป็นระดับเตรียมอาชีพ
- 2) ระดับ ปวส. เป็นระดับการสร้ง

นักเกษตรภาคสนาม

3) ระดับปริญญาตรี เป็นระดับการสร้งบัณฑิตนักปฏิบัติซึ่งเป็นบัณฑิตสายเทคโนโลยีในเส้นทางเดียวกับสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

ทั้งนี้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีซึ่งเป็นสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาเป็นภารกิจหลัก

4. สร้างกลไกความร่วมมือกับภาคเอกชนอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจุบันภาคเอกชนได้รับการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งในด้านพัฒนาหลักสูตรและการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้การผลิตกำลังคนในระดับอาชีวเกษตรกรรมสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในภาคเอกชน

ในทางปฏิบัติ ในสาขาอาชีพเกษตรกรรมยังมีข้อจำกัดในด้านความร่วมมือของสถานประกอบการในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ภาคปฏิบัติ ทั้งในระบบการศึกษาปกติและในระบบทวิภาคี ถึงแม้ได้มีพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนามือแรงงาน พ.ศ. 2545 และกฎหมายด้านภาชีงานฝึกอบรม ได้แก่ พระราชกฤษฎีกา ฉบับที่ 288 ว่าด้วยการยกเว้นรัฐภากร และประกาศกรมสรรพากร ฉบับที่ 60 เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของภาคเอกชน แต่ในทางปฏิบัติยังขาดเจ้าภาพในการขับเคลื่อนกลไกให้สามารถปฏิบัติได้จริง ดังนั้นจึงควรมีหน่วยงานกลางเพื่อประสานงานอำนวยความสะดวกต่อสถาน

ประกอบการ และสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอระดับปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอาชีพ

เกษตรกรรม

1. จัดหลักสูตรการเรียนการสอนตอบสนองทางเลือกภายใต้จุดเน้น

1) ในระดับ ปวช. ตามโครงสร้างของหลักสูตรใหม่ (พ.ศ. 2546) มีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการตอบสนองของผู้เรียนที่แตกต่างกันตามพื้นฐานและความสนใจ ดังนั้นควรพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่สนับสนุนทางเลือก 2 แนวทาง ได้แก่ 1) อาชีพเกษตรกรรมปกติ เพื่อการทำงานหรือการศึกษาต่อในสายอาชีพศึกษา และ 2) อาชีพศึกษาเกษตรกรรมเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับกลุ่มพิเศษ โดยจัดกระบวนการเรียนการสอนและปัจจัยสนับสนุนให้เข้มแข็งตามสายการเลือก อันเป็นแนวทางที่ใช้ในประเทศอิสราเอล ซึ่งจัดโปรแกรมการเรียนเป็นสายอาชีพศึกษาปกติ (regular vocational track) และสายอาชีพศึกษาปฏิบัติ(practical vocational track) (ศิริพรรณ, 2543)

2) ในระดับ ปวส. ควรเน้นหลักสูตรเฉพาะทางตามความพร้อม และความเป็นเอกของวิทยาลัยเกษตรฯ แต่ละแห่งดังที่ได้เสนอแล้ว เพื่อให้สามารถจัดการศึกษา ได้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและใช้งบประมาณที่มีจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. จัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสภาพจริง

สถานศึกษาควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ได้จริง (relevant experiences) ตามแนวคิด “experiential learning” โดยให้มีการประสานสัมพันธ์ขององค์ประกอบสามเ้าของอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน กิจกรรมเสริมประสบการณ์ภายใต้การนิเทศ และกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังเช่น กิจกรรมองค์กรเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย (อกท.) แต่ควรปรับให้เข้ากับโครงสร้างของหลักสูตรใหม่และบริบทปัจจุบัน ดังนี้

1) พัฒนาคความเข้มแข็งของกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความเชื่อมโยงระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ในการเสริมประสบการณ์วิชาชีพ ควรพัฒนาระบบการฝึกประสบการณ์แบบ “work-based

learning” ให้มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ทั้งในระบบปกติและระบบทวิภาคี โดยจัดให้มีหลากหลายรูปแบบและวิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตจริงและทันต่อการเปลี่ยนแปลงในภาคเกษตรกรรม

แม้ว่าระบบการฝึกประสบการณ์ที่สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาพัฒนาขึ้นตามโครงสร้างของหลักสูตรใหม่มีหลักการที่ดี แต่ในทางปฏิบัติพบว่ามีปัญหาสถานประกอบการด้านการเกษตรมีไม่เพียงพอ หรือไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ส่งผลให้การฝึกประสบการณ์ไม่มีคุณภาพเท่าที่มุ่งหวัง การฝึกประสบการณ์ไม่เข้มข้น ส่วนใหญ่เป็นเพียงการฝึกทักษะพื้นฐานหรือการทำงานใช้แรงเป็นส่วนใหญ่ นอกจากมาตรการระดับนโยบายที่ได้เสนอแนะแล้วสถานศึกษาควรมีมาตรการเสริมต่อในเชิงคุณภาพ อาทิ :

- มาตรการรับรองคุณสมบัติของสถานประกอบการทางการเกษตร
- มาตรการในการจูงใจสถานประกอบการให้มีส่วนร่วมในการฝึกประสบการณ์ของนักศึกษา
- มาตรการในการควบคุมคุณภาพการฝึกประสบการณ์ด้วยระบบนิเทศ ติดตามที่มีประสิทธิภาพ

2) กิจกรรมองค์กรเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย (อกท.) เป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพและมีผลงานในการพัฒนาผู้เรียน จึงควรเสริมความเข้มแข็ง ดังนี้

- สร้างครูที่ปรึกษา อกท. ที่มีความเข้าใจในปรัชญาของ อกท. ในการสร้างกำลังคนทางการเกษตร และเป็นครูที่สามารถทุ่มเทได้อย่างแท้จริง โดยต้องให้แรงจูงใจสำหรับครูเกษตรที่รับผิดชอบภารกิจด้านนี้อย่างต่อเนื่อง
- สร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเพื่อพัฒนาสมาชิก อกท. ทุกคนอย่างทั่วถึง และจริงจัง
- ตั้งกองทุนเพื่อระดมทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม อกท. ให้เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- สร้างเครือข่ายการเกื้อหนุนกิจกรรม อกท. ระหว่างสถานศึกษา ชุมชน ศิษย์เก่า และสถานประกอบการ
- สนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม อกท.

3. เสริมความเข้มแข็งของอาชีพ

เกษตรกรรมเพื่อท้องถิ่น

เสริมความเข้มแข็งของภารกิจในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มบุตรหลานเกษตรกรทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี โดยมีแนวทางดังนี้

1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนภาคเกษตรกรรม เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการเกษตร โดยเน้นที่ระดับรากหญ้า จึงควรผลักดันให้เป็นกิจกรรมที่เข้มแข็งมากขึ้น (Mancebo et al, 2003) และถือเป็นนโยบายสำคัญของอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ชะงักตามการผันแปรทางการเมืองหรือในการบริหารระดับสูง

2) สร้างความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของโครงการที่มีอยู่ ได้แก่ โครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต และโครงการอาชีพศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบท (อศ.กช.) เพราะเป็นโครงการที่ให้โอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนภาคเกษตรกรรมโดยตรง ทั้งนี้ ภายใต้เงื่อนไขให้วิทยาลัยเกษตรฯ เน้นคุณภาพของงานมากกว่าปริมาณ โดยปรับโครงการให้เป็นลักษณะบูรณาการ มีจุดเน้นตามความพร้อมของสถาบันและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อีกทั้งตอบสนองกลุ่มเป้าหมายเฉพาะอย่างแท้จริง

3) จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษากษัตริย์สำหรับบุตรหลานเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม ดังเช่น โครงการเกษตรเพื่อชีวิต ทั้งนี้ ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ในการคัดกรองผู้เรียนให้เข้าไปตามวัตถุประสงค์

4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเยาวชนภาคเกษตรกรรมให้เกิดพลังในการทำงานที่ขับเคลื่อนได้จริงกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น วิทยาลัยชุมชน และหน่วยงานทางการศึกษานอกระบบ โดยวิทยาลัยเกษตรฯ มีบทบาทเป็นสถาบันแกน เชื่อมโยงสนับสนุนเพื่อการทำงานในลักษณะหนุนเสริมมากกว่าซ้ำซ้อน

5) พัฒนาระบบการแนะแนวเพื่อศึกษาต่อทางด้านอาชีพเกษตรกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในการเรียนอาชีพเกษตรกรรมแก่นักเรียน ซึ่งอาจช่วยลดปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนระดับ ปวช. โดยระบบการแนะแนวควรจัดให้ทั่วถึง และมีการประสานความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยเกษตรฯ กับโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการแนะแนวทางการศึกษาต่อของนักเรียนมากกว่าการชักจูงผู้เรียนให้เข้าเรียนในสถานศึกษาใดสถานศึกษาหนึ่ง

4. ตอบโจทย์ท้องถิ่นด้วยโครงการวิจัยและพัฒนาขนาดเล็ก

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีควรพัฒนาศักยภาพการวิจัยในโครงการขนาดเล็กเพื่อตอบโจทย์เฉพาะของท้องถิ่น และนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการบริการวิชาการและตอบปัญหาของเกษตรกรในท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังใช้เป็นประโยชน์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในภาคสนามควบคู่กันไป

อนึ่ง การให้บริการวิชาการเป็นความคาดหวังของเกษตรกรในท้องถิ่น ดังนั้นสถาบันอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่นควรกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในการให้บริการ และสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาเกษตรควรพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะองค์รวม โดยยึดการให้ความรู้ทางด้านการเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชนบท

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิพากษ์ : สถานภาพและทิศทางของการศึกษาเกษตรในประเทศไทยด้วยทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ภายใต้การประสานงานของรองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล ในชุดโครงการ “ฐานคิดเพื่อการพัฒนาภาคเกษตร”

Table 1 Sources of data and methods of data collection.

Sources of data	Number of subjects	Methods of data collection
<ul style="list-style-type: none"> College administrators and agriculture teachers 	39	<ul style="list-style-type: none"> In-depth interview
<ul style="list-style-type: none"> Students and alumni 	857	<ul style="list-style-type: none"> Opinion survey with questionnaires Group and individual interviews
<ul style="list-style-type: none"> Local leaders and parents 	12	<ul style="list-style-type: none"> Group and individual interviews
<ul style="list-style-type: none"> College farms and activities 	(5 College farms)	<ul style="list-style-type: none"> On-site observation
Total	908	

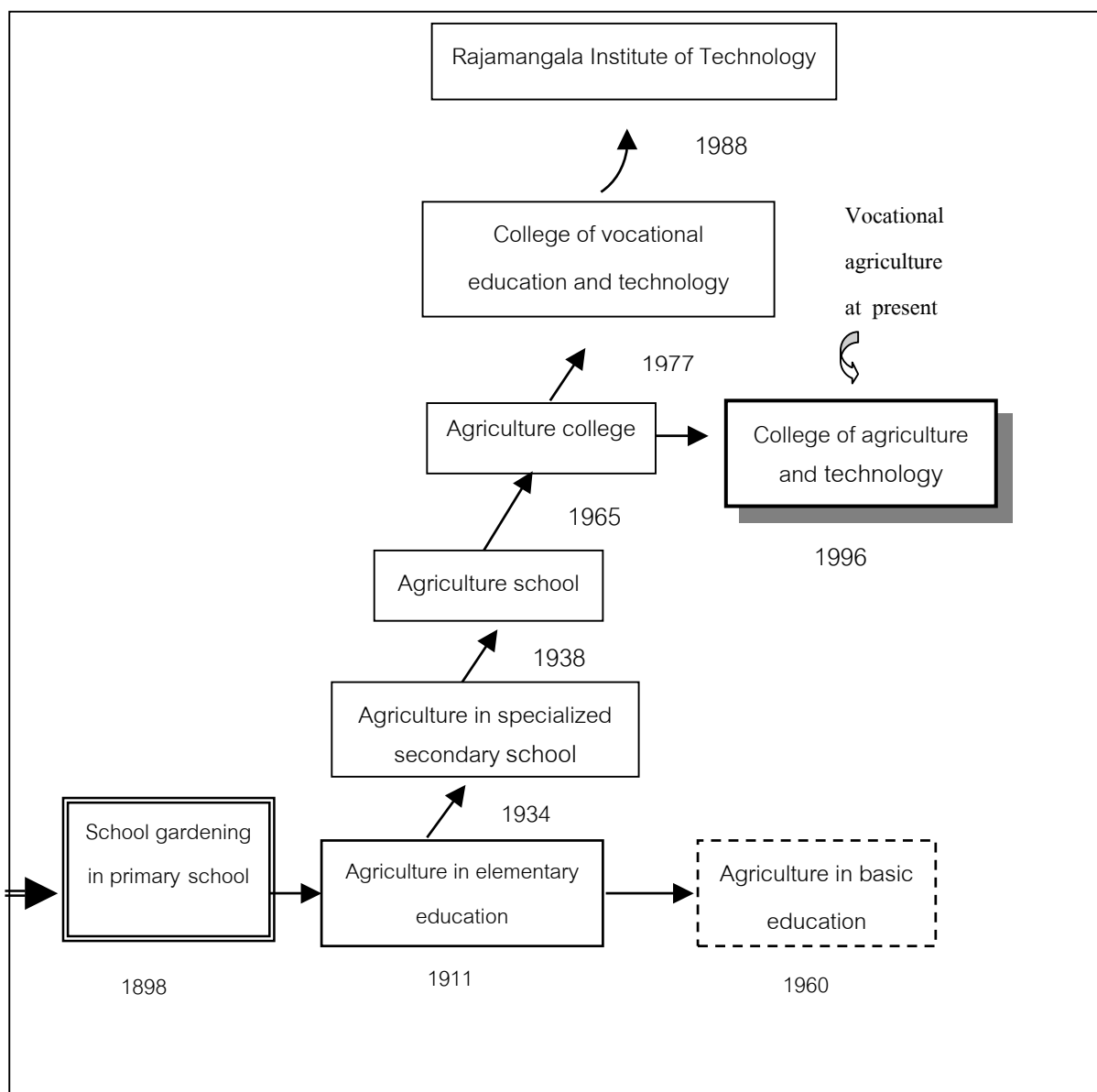

Figure 1 Historical Development of Vocational Agriculture in Thailand.

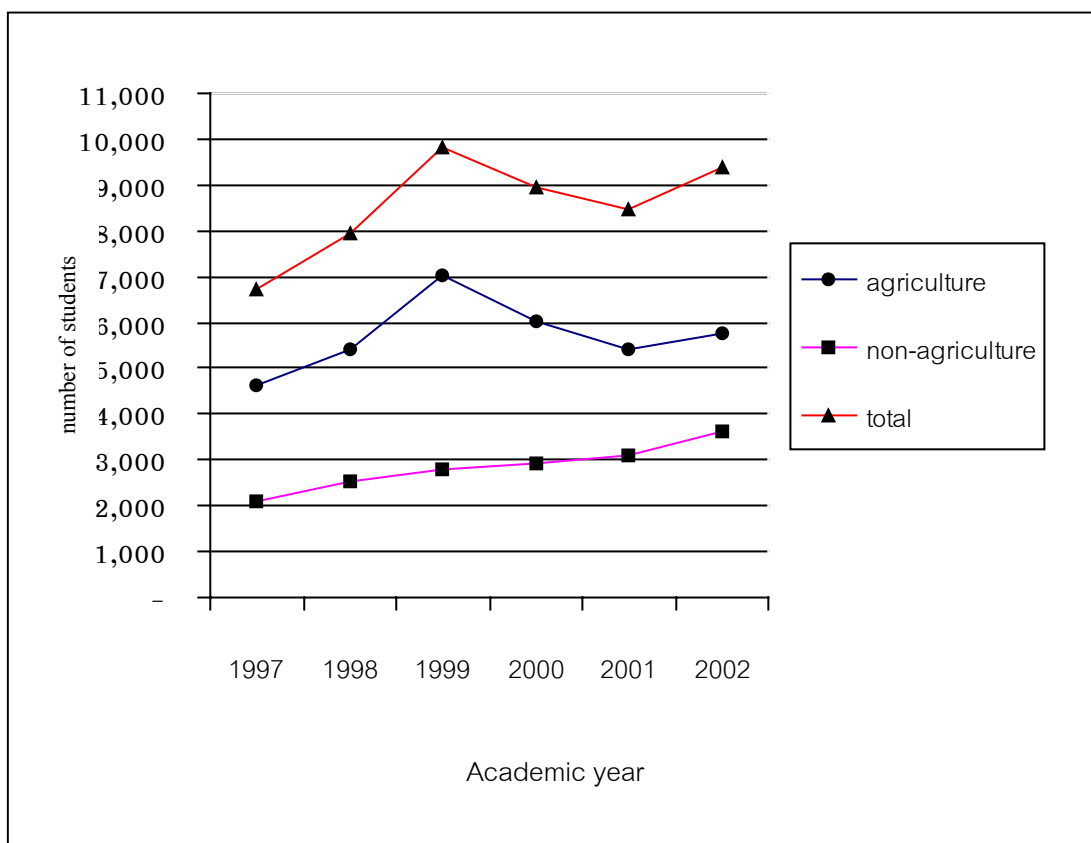

Figure 2 Number of students in agriculture and non-agriculture programs in Rajamangala Institute of Technology, 1997-2002.

Source : Rajamangala Institute of Technology (1997, 1998, 1999, 2000, 2001, and 2002)

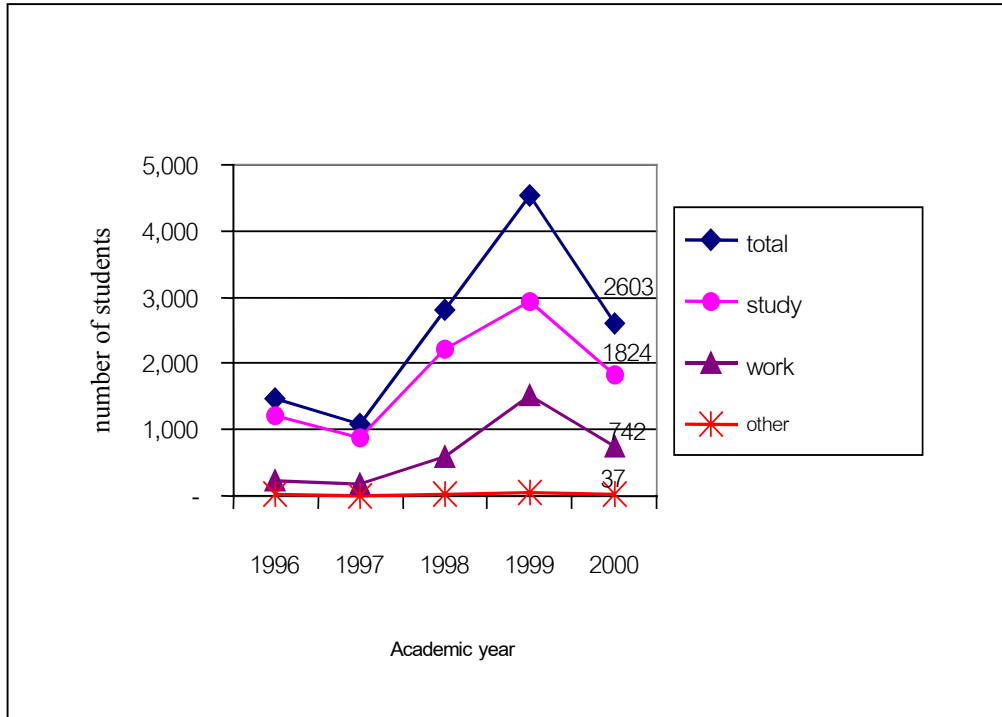

Figure 3 Number of graduates in vocational agriculture program (certificate level), 1996-2000.

Source : Vocational Education Department (1998, 1999, 2000, 2001 and 2002)

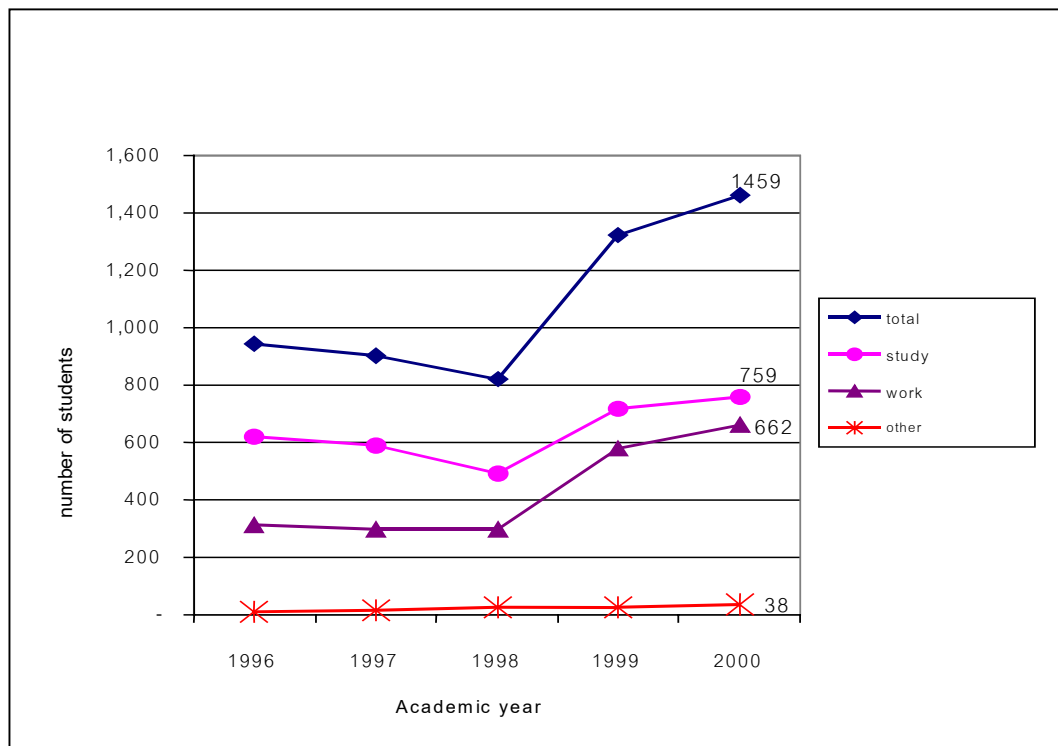

Figure 4 Number of graduates in vocational agriculture program (diploma level), 1996-2000.

Source : Vocational Education Department (1998, 1999, 2000, 2001 and 2002)

เอกสารอ้างอิง

- กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2541. ภาวะ
การดำเนินงานทำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 2540.
แผนกการพิมพ์, วิทยาลัยสารพัดช่าง
พระนคร.
- กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. ภาวะ
การดำเนินงานทำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 2541.
แผนกการพิมพ์, วิทยาลัยสารพัดช่าง
พระนคร.
- กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2543. ภาวะ
การดำเนินงานทำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 2542.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. ภาวะ
การดำเนินงานทำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 2543.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2545. ภาวะ
การดำเนินงานทำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษา 2544.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- จรัล วนิชชาชีวะ. 2545. ผู้อำนวยการวิทยาลัย
เกษตรและเทคโนโลยีฉะเชิงเทรา.
สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2545 และ
11 มีนาคม 2546.
- เจริญ สุวโรจน์วงศ์, สงวน แก้วมรกต และ วิชิต
เตโชติรส. 2528. โครงการเกษตรศึกษา :
โครงการย่อยที่ 3 การฝึกอบรมกำลังคน
ระดับกลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
- เดชา ศิริภัทร. 2546. นักพัฒนาศูนย์เทคโนโลยีเพื่อ
สังคม/มูลนิธิขวัญข้าว จ.สุพรรณบุรี.
สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2546.
- ธันวา จิตต์สงวน, เดชรัตน์ สุขกำเนิด และ วิศิษฐ์ ลิ้ม
สมบุญชัย. 2544. รายงานการวิจัยเรื่อง
แนวทางและนโยบายการพัฒนาการเกษตร
แบบยั่งยืน : กรณีศึกษาในภาคกลาง. ภาค
วิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเทียม เจริญยิ่ง. 2545. อดีตอธิบดีกรมอาชีว
ศึกษา. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2545.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2522. แนะนำ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร.
- ศิริพรรณ ชุมมม. 2543. รายงานผลการวิจัย การ
ปฏิรูปการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ
ประเทศอิสราเอล. กรุงเทพฯ : สกศ.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2540. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล,
ปีการศึกษา 2540. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2541. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ปีการศึกษา 2541. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2542. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ปีการศึกษา 2542. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2543. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ปีการศึกษา 2543. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2544. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ปีการศึกษา 2544. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. 2545. รายงานสถิติ
การศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
ปีการศึกษา 2545. สำนักงานอธิการบดี,
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สุภาพณี ธนินุฒิ. 2547. "เปิดเสรีสินค้าเกษตรกับ
ความบอบช้ำที่ชาชิน". อ้างใน สรชัย
จำเนียรดำรงการ. (บรรณาธิการ). 2547.
ข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกา :
ผลกระทบที่มีต่อประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
พิมพ์ดีการพิมพ์.
- Mancebo, S. T ; M. Perlas; and F. M. Tuquero,
(Eds). 2002. Searching for New Models
of Agricultural Education in a Disturbed
Environment. Proceedings of the 1st
International Conference on
Agriculture and Environment, held
October 16-20, 2001, at the
International Rice Research Institute,
Los Banos, Phillipines.
- Mancebo, S. T ; F. M. Tuquero; and S. M.
Hazelman, (Eds). 2003. Best Practices
for Education and Training of Rural
Youth : Lessons from Asia. Bangkok,
Thailand. FAO and APEAEN.

Received 9 May 2005

Accepted 29 July 2005